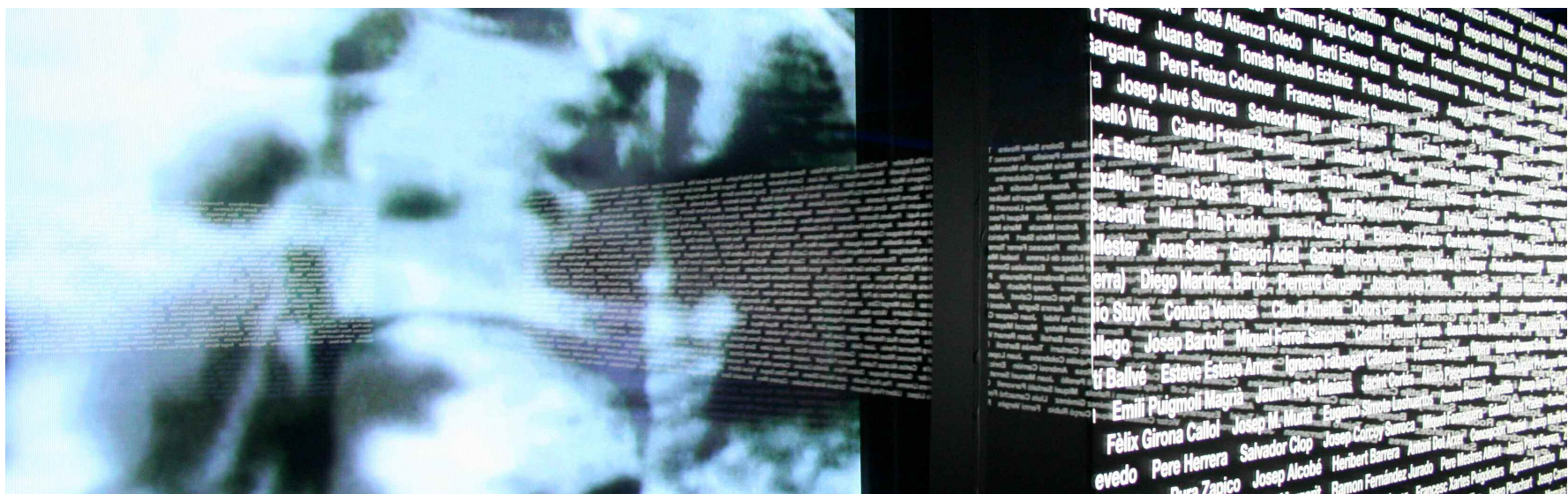

El Memorial de l'Exili

El museu de la tragèdia contínua del nostre temps

Aquest desembre ha estat inaugurat a la Jonquera el Museu Memorial de l'Exili. És el primer museu d'Europa dedicat a la memòria de l'exili i el seu llegat. L'equipament va ser inaugurat pel conseller d'Interior, Joan Saura, i per l'alcalde de la Jonquera, Jordi Cabezas.

La Jonquera és un lloc de frontera al qual la seva posició de xarnera dóna la força necessària per emprendre obres com aquesta. Si no fos així resultaria més difícil d'entendre que aquest poble de 3.000 habitants hagi aconseguit bastir un museu que ha costat 3,15 milions d'euros, per al qual s'han mobilitzat recursos del mateix ajuntament, la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Girona, la Comunitat Europea i la Universitat de Girona (UdG). El Museu Memorial de l'Exili és un espai que pretén ser el contenidor de la memòria del darrer grup de perdedors d'una guerra entre germans, a cavall entre dues guerres mundials i encara, també, entre tots els exilis del present. Aquesta iniciativa memorialística ha estat possible, en gran manera, per la tossuderia de Jordi Cabezas, l'alcalde de la vila, que ha sabut mobilitzar els recursos necessaris per posar-la en marxa.

L'edifici del Museu, obra dels arquitectes Rafael de Càceres i Felip Pous, és tota una declaració d'intencions des del moment que aposta per una coautoria nascuda a ambdós costats de la frontera. L'immoble, que ocupa 1.600 metres quadrats, és una caixa metàl·lica en la qual no és possible identificar cap record del seu passat com a teatre, si no és en la capacitat que té de sorprendre el visitant per les modestes dimensions de la façana si es comparen amb l'amplitud de l'espai interior. Xavier Díaz, tècnic de cultura de l'Ajuntament de la Jonquera i coordinador del Museu, destaca que un dels valors és que s'ha sabut créixer de manera harmònica. Arquitectes, historiadors i dissenyadors han tre-

ballat plegats per donar coherència a l'espai i als continguts. Díaz considera que aquesta característica "ha proporcionat un gran consens en l'evolució del treball".

Entrar en una altra realitat

D'entrada cal tenir present que la visita s'inicia pel segon pis. Cal pujar, doncs, en un ascensor que representa una mena de viatge obligat cap a una destinació que assaltarà el visitant un cop s'obrin les portes de la caixa elevadora. En aquell precís moment apareix un muntatge fotogràfic que planteja els exilis no com a fenomen d'un passat llunyà, sinó com una tragèdia contínua del nostre temps. Demostrar aquesta evidència és un dels objectius d'Anna M. Garcia, futura directora científica del Museu i catedràtica d'Història Contemporània a la UdG, que considera que el visitant "ha de sortir d'aquí reflexionant sobre el món en què viu".

Un cop superat el primer impacte, les fites visuals condueixen el visitant cap a la realitat del 1939, cap a l'èxode republicà. Una caixa escènica vol recuperar l'horror dels bombardejos: imatges, llum i so es barregen amb objectes desmanegats amb la voluntat de fer viatjar aquell que els mira a l'infern de les bombes i la guerra. En aquesta mena de vacuna antibèlica, destaca en gran manera l'obra gràfica de Josep Franch Clapers. Clapers era un més entre aquells

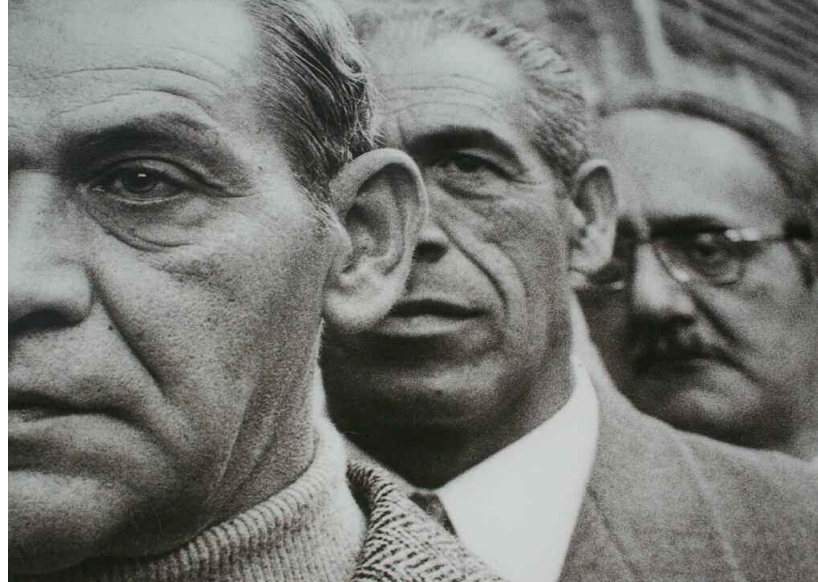
exiliats que, un cop passats a l'altra banda de la frontera, el país de la llibertat, la igualtat i la fraternitat els va tancar en camps de concentració. Ell va ser capaç de recollir en els seus dibuixos la desorientada quotidianitat de la vida en els camps, d'una manera com poques imatges fotogràfiques van ser capaces de reflectir-la sobre el paper. L'oci desvagat i els treballs forçats, la companyonia i la solitud. Clapers mostra aquestes contradiccions a través de figures marcades amb traç fort i vigorós, però que tenen els ulls buits. No perduts, directament sense mirada. "La guerra, l'exili, tots els exilis són qüestions que no es poden deixar de representar, perquè la nostra societat oblida tot el que no veu", prossegueix Garcia mentre avança per una sala — la de la diàspora dels exiliats— farcida d'imatges del desastre. I cal dir que, mentre es visita el Museu, planen damunt dels caps dels visitants d'una manera omnipresent milers de petjades sobre un terra sorrenc que, fent de sostre, vol recordar les passes perdudes, el trànsit permanent dels exiliats. Imatges del desastre i també d'aquells que el van provocar i, entre unes coses i altres, un objecte: el penó de la coral del camp de Vernet d'Arieja. La música, sempre present tant en les victòries com en les derrotes, esdevé, a través d'aquest símbol, el rastre que identifica aquella manera de cantar que per als republicans resultava quelcom més que fer música, per fer-se un sentiment de pertinença.

El discurs expositiu guia el visitant, a mesura que avança, cap a nivells més elevats de concreció, cap a un marc en el qual les fesomies quasi anònimes de l'exili van definint-se en cares conegudes. S'arriba d'aquesta manera a la sala del Llegat de l'Exili, on se signifiquen les elits culturals, les imatges de les quals s'inscriuen en unes peces totèmiques que reforcen la dimensió dels personatges, mentre al centre de la sala diversos plafons interactius les relacionen amb la seva obra. A la fi, en el darrer espai, centenars de noms envolten tres pantalles que exposen, de manera permanent, entrevistes amb testimonis dels fets. Diversos monitors mostren simultàniament les bases de dades de l'exili, a les quals es vol anar incorporant tots aquells noms que encara hi falten, i que poden ser consultades per tothom que hi estigui interessat.

El Museu avui: un punt de partida

Per Anna Maria Garcia, el Museu és un punt de partida. Ella el descriu amb una imatge ben gràfica: "El Museu avui és com aquells pedalets que fan servir els corredors per impulsar la seva sortida" i aquí cal veure els continguts que s'exposen com els atletes que han de fer la cursa. "Hi tindran un pes molt important les exposicions temporals. Han de ser el nexa amb l'actualitat, el que ha de fer veure que els exilis no són només una cosa dels altres o del passat". El Museu vol també atreure el testimoni de tots aquells que han patit o pateixen l'exili, per alimentar un motor que han de fer funcionar els investigadors a través de la recerca. Són aquests els que han de mantenir clara la visibilitat del fenomen: "Aquest ha de ser un lloc que generi recerca, d'aquí han de sortir treballs i reflexió historiogràfica", puntualitza Garcia.

I és que episodis com els de Srebrenica o Ruanda són fets massa propers encara per girar-los en el full de la història i oblidar-los.

Fotografia d'un original de Pilar Aymerich.

Parcs temàtics del dolor

Fa uns dies, a la sala de graus de la Facultat de Lletres de la UdG, Xavier Antich recollia les paraules de Martin Walser en el sentit que Berlín, amb tantes fites que rememoren la barbàrie nazi, estava esdevenint un parc temàtic del patiment. Antich reflexionava sobre com es pot fer visible la violència sense convertir-se en el seu còmplice. El Museu Memorial de l'Exili no s'escapa del risc de caure en aquest parany. Anna M. Garcia admet que les imatges dels refugiats, sovint presentats bruts i desvagats, les allunya de nosaltres perquè ens els mirem des de la perspectiva d'una vida confortable, tot situant-los en una realitat diferent, sense lligams aparents amb la nostra. Per Xavier Antich, cal incorporar el treball de dol —un esforç que considera que aquí no s'ha fet— per aconseguir que els rastres del passat esdevinguin traces, la qual cosa ha de permetre que les imatges representin un treball per al futur des del passat.